

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

AMALIY FILOLOGIYA MASALALARI

2024 Vol. 2 (5)

www.aphil.tsuull.uz

Bosh muharrir:

Saodat Muhamedova

Mas'ul kotib:

Elyor Xonnazarov

Tahrir kengashi

Aynur O'zjan (Turkiya), Baydemir Husayn (Turkiya), Alfiya Yusupova (Rossiya), Luiza Samsitova (Rossiya), Almaz Ulvi (Ozarbay-jon), Merveri Ismailova (Ozarbayjon), Abdulhay Sobirov, Shoiri Isayeva, Nargiza Musulmonova, Munira Shodmonova, Oqila Turaqulova, Iroda Azimova, Yekaterina Shirinova, Dilrabo Elova, Xurshida Kadirova, Jumana-zar O'rozov, Xasan Akramov, Ra'no Azizova, Azimjon Davronov.

Jurnal haqida ma'lumot

"O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari" seriyasi - Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi "O'zbekiston: til va madaniyat" akademik jurnalining ilovasi hisoblanib, unda professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning amaliy tilshunoslik, amaliy adabiyotshunoslik, kompyuter lingvistikasi, o'zbek tilini davlat tili va xorijiy til sifatida o'qitish, nashirlik ishi kabi sohalarga oid tadqiqotlari nashr qilinadi.

Jurnal ilovasi bir yilda ikki marta chop etiladi.

O'zbek, rus va ingliz tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi.

Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

"O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari" seriyasi 2022-yildan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: aphil@tsuull.uz

Website: <http://www.aphil.tsuull.uz>

MUNDARIJA

AMALIY FILOLOGIYA

Aynur Cəfərova

Qədim “Manas” dastanında işlənmiş vokal və konsonantlar..... 5

Екатерина Ширинова

Конфликтное общение: факторы, причины, некоторые пути
преодоления 13

Jumanazar O‘rozov

Lingvokriminalistik tadqiqning metod va metodologiyasi xususida... 20

Nərmin Rəhimova

Əbdülhəmid Çolpanin həyat və yaradıcılığı 29

Sabohat Allanazarova, Dilrabo Elova

Sentiment tahlil uchun matndan valentlik, hissiyot va boshqa ta’sirchan
holatlarni aniqlash 38

O‘ZBEK TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O‘QITISH

Oqila Turakulova

Xorijiy davlatlarning o‘quvchilarida mutolaa madaniyatini rivojlantirish
tajribasi 48

Fotima Xamidullayeva

O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda dialoglarning ahamiyati 58

Azoda Beysenova

“Soliqlar va soliqqa tortish” yo‘nalishi talabalariga o‘zbek tili darslarida
ichki ish hujjatlarini o‘rgatish 66

Nilufar Odiljonova

O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda media ta’limdan
foydalanish 76

LINGVOKULTUROLOGIYA

Həsənova Ülkər

Azərbaycan xalqının təşəkkülü prosesi 83

LINGVOPOETIKA

Nasim Xo‘jayev

Tilshunoslikda badiiy matn tadqiqi 92

SOTSILOGIYA

Snegur Margarita, Xasan Akramov

Language in the national identity stucture 99

CHOG'ISHTIRMA TILSHUNOSLIK

Xurshida Kadirova

O'zbek tarjimashunosligi va chog'ishtirma tilshunosligida evfemizm va disfemizmlar talqini..... 109

KORPUS LINGVISTIKASI

Elyor Xonnazarov

Davomli hozirgi zamon grammatik shakllari annotatsiyasi.....126

AMALIY PSIXOLOGIYA

**Арай Аманова, Саодат Мухамедова, Эльмира Абдраимова,
Альфия Женисова**

Особенности взаимоотношения родителей и учащихся средней школы в инклюзивной среде..... 134

**Гульжанар Джумажанова, Илхом Аслонов, Оксана Беленко,
Гульнар Турсунгожинова**

Психологические условия формирования профессионального мышления студентов вуза..... 144

O'ZBEK TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHDA MEDIA TA'LIMDAN FOYDALANISH

Nilufar Odiljonova¹

Abstrakt

Ushbu maqolada o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda media ta'limdan foydalanish o'quvchi dunyoqarashining shakllanishi, og'zaki nutqining rivojlanishi va ravon bo'lishida alohida ahamiyatga ega ekanligi haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, dars jarayonida interfaol o'yinlar o'ynash, mavzuga doir rasmlardan foydalanish, ularga qarab gap tuzish, vaziyatlarni tahlil qilish va jadvalli savollarga javob topish dars samaradorligini oshirishi mashg'ulotning qiziqarli kechishiga sabab bo'lishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: *media ta'lim, interfaol o'yin, innovatsion metod, rasmlardan foydalanish, gap tuzish, ta'limda multimedia vositalaridan foydalanish.*

KIRISH

Bugungi kunda hech bir sohani, jumladan ta'lim sohasini ham kompyuter va axborot texnologiyalarisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Zamonaviy ta'lim jarayonida, xususan, o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda kompyuter texnologiyalarini, multimedia vositalarini qo'llash, uning mexanizmlarini ishlab chiqish, ta'lim jarayoniga yangi pedagogik usullarni, innovatsion g'oyalarni joriy qilish eng dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Shu o'rinda, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning innovatsiya haqida bildirilgan quyidagi fikrlarini keltirish yuqoridagi so'zimizni yana bir bor dalillaydi: "Bugun biz davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan yangilashga qaratilgan innovatsion rivojlanish yo'liga o'tmoqdamiz. Bu bejiz emas, albatta. Chunki zamon shiddat bilan rivojlanib borayotgan hozirgi davrda kim yutadi? **Yangi fikr, yangi g'oyaga, innovatsiyaga tayangan davlat yutadi.** Innovatsiya – bu kelajak degani. Biz buyuk kela-

1 Nilufar Odiljonova Abduvahob qizi – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti magistranti.

E-manzil: nilufarodiljonova0404@gmail.com

ORCID ID: 0009-0002-7375-9141

Iqtibos uchun: Odiljonova, N. 2024. "O'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda media ta'limdan foydalanish". O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari. 2 (5): 76-82. DOI: 10.52773/tsuull.aphil.2024.2.5/VIRT4377

jagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak"[Mirziyoyev 2018:23].

ASOSIY QISM

Hozirgi kunda kompyuter texnologiyalarini ta'lim jarayoniga, xususan o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayoniga joriy etilishi natijasida, jarayonda multimedia vositalaridan foydalanish sezilarli darajada oshdi. Media ta'lim vositalari ta'lim jarayonlarida keng qo'llanila boshladi. Ta'limda media ta'lim vositalaridan foydalanish, o'quvchilarga yangi tushunchalarni tushunishni osonlashtiradi va ularga an'anaviy o'qitish usullariga qaraganda kamroq vaqt ichida yangi tushunchalarni o'rganish va o'zlashtirish imkonini yaratadi. Multimediali dars davomida zaruriy ma'lumotni bir vaqtning o'zida matn, grafika, animatsiya, videotasvir va ovoz kabi vositalardan foydalangan holda uzatish imkoni mavjud.

Multimedianing eng muhim xususiyati interfaol-axborot muhitida ishlash jarayonida foydalanuvchiga ta'sir o'tkazishga qodirlik hisoblanadi. Interfaol multimedia axborotlarni har xil ko'rinishlarda tasvirlash va dinamik obrazlarini yaratish, uni ko'rish va eshitish organlari orqali qabul qilish va tasavvur etish imkoniyatlarini yaratadi. Ta'limda interfaol multimedia texnologiyalari qo'llanilganda, matn an'anaviy texnologiyalarga qaraganda samaraliroq bo'lgan tasvir, ovoz va turli harakatlar yordamida ifodalanadi. Bu esa, o'quvchilarni mashg'ulotlarda faolroq va diqqatliroq bo'lishga o'rgatadi, chunki axborotlar ma'lum bir harakatli amallarga mos javoblar asosida bayon qilinadi.

Ta'lim tizimida interfaol multimedia o'quv kurslaridan foydalanish nazariy materiallarning ma'ruzaviy namoyishlarini sifatli video yozuvlari, virtual laboratoriya ishlari va amaliyotlarni, turli jara-yonlarning imitatsion animatsiyali modellarini yaratish imkonini beradi, bu esa ro'y berayotgan jarayonlarni ta'sirchanligini va haqqoniyligini ko'rsata oladi. O'qitish dasturida nazariy materiallar multimedii vositalaridan foydalanilgan holda shunday tuzilganki, har bir talaba o'ziga tegishli materialni o'rganishning optimal traektoriyasini, uning ustida ishlashning qulay tezligi va o'rganish usulini tanlaydi.

Bu esa uning materiallarni qabul qilish psixofiziologik xususiyatlaridan kelib chiqadi. Bunday dasturlarda o'qitish samaradorligi uning mazmuni va mohiyatidan tashqari o'quv materiallarini o'zlashtirish darajasini aniqlovchi test dasturlaridan foydalanish orqali ham erishiladi. O'quvchilar muammolarni muvaffaqiyatli hal

etishlari uchun o'qituvchi ularga tegishli ko'rsatmalar berishi, foydalaniladigan manbalarni tavsiya etishi, o'qitishdan ko'zlangan natijaga erishish yo'llarini ko'rsatishi, buning uchun muammoni hal etishda o'quvchilarning faoliyatini loyihalashi lozim [Goiish, Fayzullayeva 2012].

Shu jumladan, bugungi raqamli asrda o'qituvchilar o'zbek tilini o'qitishni yaxshilash uchun raqamli texnologiyalar va innovatsion strategiyalardan foydalanishlari mumkin, bu nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki madaniyatni saqlab qolish uchun ham juda muhimdir. O'zbek tilini o'qitishda raqamli texnologiyalar va innovatsion strategiyalarning interaktiv o'yinlardan foydalanishdan tortib, raqamli kontent yaratishgacha bo'lgan ahamiyatini ta'kidlab bo'lmaydi. Kompyuterlar, planshetlar, interfaol doskalar kabi raqamli texnologiyalar ona tilini o'rgatishda samarali platforma bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu texnologiyalar o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi muloqot, hamkorlik va o'zaro munosabatlarni osonlashtiradi. Masalan, o'qituvchilar interaktiv ma'ruzalar o'qish, topshiriqlar bo'yicha fikr-mulohaza bildirish va o'quvchilar bilan resurslarni almashish uchun onlayn platformalardan foydalanishi mumkin. Raqamli texnologiyalar, shuningdek, o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradigan videolar, podkastlar va o'yinlar kabi keng ko'lamli multimedia resurslaridan foydalanish imkonini beradi.

Multimedia dasturlari, onlayn videolar va podkastlar kabi raqamli texnologiyalar o'qituvchilar tomonidan o'quvchilar e'tiborini jalb qiladigan qiziqarli va interaktiv kontent yaratish uchun ishlatilishi mumkin.

Mobil qurilmalar mavjudligi bilan talabalar istalgan vaqtda va istalgan joyda o'zbek tilini o'rganishlari mumkin, raqamli texnologiyalar esa bu o'rganish imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Ikkinchidan, o'qituvchilar o'zbek tilini o'rganishni yanada samarali va qiziqarli qilish uchun aylantirilgan sinflar, tengdoshga o'quv qo'llanmalari, elektron darsliklar, ijtimoiy tarmoqlarda hamkorlik va o'yinlar yaratish kabi innovatsion strategiyalarni amalga oshirishlari mumkin. Elektron darsliklardan foydalanishning afzallik jihatlari shundaki, birinchidan, internetdagi ma'lumotdan bir vaqtning o'zida ko'plab o'quvchi foydalanishi mumkin; ikkinchidan, o'quvchilar animatsiyali dasturlardan kitobga qaraganda ko'proq va qiziqarliroq ma'lumot oladilar [Usmonov 2005:20-22].

Masalan, o'zgartirilgan sinflar o'z-o'zini o'rganishga yordam beradi va talabalarga o'z tezligida o'qish imkonini beradi. Facebook

va Twitter kabi ijtimoiy media platformalari ham o'quvchilar o'rta-sida o'zaro o'quv qo'llanmalari va hamkorlik qilish imkoniyatlarini taklif etadi, bu esa ularning so'zlashuv ko'nikmalarini va o'zbek tilining nuanslarini tushunishni yaxshilashi mumkin. Uchinchi, o'zbek tilini o'qitishda geymifikatsiyadan foydalanish o'quvchilarning inter-faol o'yinlar va simulyatsiyalar orqali bilim olishlari uchun qiziqarli bo'lishi mumkin. Gamifikatsiya talabalarga ma'lumotni saqlab qolishga yordam beradi, shuningdek, ayniqsa til o'rganuvchilar uchun uni yanada esda qolarli qiladi. O'zbek tilini o'rgatishda o'yin asosida o'qitish, loyiha asosida o'qitish va aylanma sinflar kabi innovatsion strategiyalar ham samarali. O'yinga asoslangan o'rganish til ko'nikmalarini o'rgatish uchun qiziqarli va interaktiv o'yinlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu strategiya o'quvchilarni qiziqtiradi va o'rganishga undaydi. Loyihaga asoslangan ta'lim o'quvchilarni ularning qiziqishlari va maqsadlariga mos keladigan loyihalar ustida ishlash orqali haqiqiy dunyo ko'nikmalarini rivojlantirishga undaydi. Qaytarilgan sinflar o'quvchilarning darsga kelishdan oldin o'quv materialiga onlayn kirishini o'z ichiga oladi. Ushbu strategiya o'quvchilarga o'z bilimlarini egallashga imkon beradi va o'qituvchilarga dars vaqtidan interaktiv faoliyat va hamkorlik uchun foydalanish imkonini beradi. O'zbek tilini o'qitishda raqamli texnologiyalar va innovatsion strategiyalarning integratsiyalashuvi ko'plab afzalliklarga ega. Bu imtiyozlarga o'quvchilarning faolligini oshirish, motivatsiya va o'z-o'zini boshqarishni o'z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalardan foydalanadigan o'quvchilar ko'proq o'z-o'zini boshqarish odatlarini qabul qilishadi va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradilar. O'qituvchilar ushbu texnologiyalardan har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari va qiziqishlariga mos keladigan shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasini taqdim etish uchun foydalanishlari mumkin.

Masalan, "Barqaror birikmalar va iboralar" iboralar mavzusini o'quvchilar uchun qiziqarli o'tish va yodida saqlab qolishlari uchun quyidagi reburs usulidan foydalanish mumkin:

Bundan tashqari, “Tarixiy va arxaik soʻzlar” mavzusini oʻtayotgan oʻqituvchi quyidagi multimedia metodidan foydalanishi mumkin:

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, oʻzbek tilini xorijiy til sifatida oʻqitish va uni oʻrganishni kuchaytirishda media taʼlimning ahamiyati katta. Onlayn oʻquv platformalari, ijtimoiy tarmoqlar, mobil qurilmalar, virtual reallik, oʻyinlashtirish, shaxsiylashtirish, sunʼiy intellekt va mashina oʻrganishdan foydalanish oʻzbek tilini oʻqitish va oʻrganishni yanada interaktiv, qiziqarli va samaraliroq qiladi. Oʻquv tahlillari va avtomatlashtirilgan baholash tizimlaridan foydalanish oʻrganishni baholashni yaxshilashga imkon beradi.

Adabiyotlar

- Mirziyoyev Sh.M. 2018. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga yoʻllagan murojaatnomasi. Toshkent, Oʻzbekiston NMIU. 23-bet.
- Shayxislamov, N. 2020. Ona tili darslarida interfaol usullardan foydalanish. Prospects of Development of Science and Education, 1(2), 247.
- Shayxislamov, N. (2020). Ona tili fanini oʻqitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish. Oʻzbekistonda ilm-fan va taʼlim masalalari: muammo va yechimlar, (3), 71-73.
- Shofqorov, A. M., Baykabilov, U. A., Bayzakov, J. A., & Shayxislamov, N. Z.O.G.L. 2020. TIL OʻQITISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI. Science and Education, 1(Special Issue 3).
- Khodjaniyazov, E., Xudayarova, M. T., Yuldasheva, S. S., Buranova, S. M., & Kabulova, D. S. 2020. HISTORICAL BACKGROUND OF FOOD NAMES IN UZBEK DIALECT IN KARAKALPAKSTAN REGION. Journal of Critical Reviews, 7(18), 3564-3570.
- Худаярова, М. Т., & Хасанова, А. Н. 2017. Этнопедагогические воззрения каракалпаков важнейший источник семейного воспитания и социальной адаптации детей. In Педагогика и психология в современном мире: теоретические и

практические исследования (pp. 77-82).

Ataxanovna, Y. G., Tajimuratovna, X. M., Menglibayevna, B. S., & Zaripbaevna, S. A. 2021. O'zbek tilini nofilologik auditoriyasida o'qitishning ayrim masalalari. BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(5).

Goiish L.V., Fayzullayeva D.M. 2012. Pedagogik texnologiyalami loyihalashtirisva rcjalashtirish: O'quv uslubiy qo'llanma. Inriovatsion ta'lim texnologiyasi seriyasi.- T.: "Iqtisodiyot".

Usmonova Z. 2005. Adabiyot o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari. // Til va adabiyot ta'limi. -3-son. - B.20-22.

USING MEDIA EDUCATION IN TEACHING UZBEK AS FOREIGN LANGUAGE

Nilufar Odiljonova¹

Abstract

In this article, the use of media education in teaching Uzbek as a foreign language is discussed to be of special importance for the formation of students' worldview, development and fluency of their oral speech. It was also thought that playing interactive games during the lesson, using pictures on the topic, constructing sentences based on them, analyzing situations and finding answers to tabular questions will increase the effectiveness of the lesson and make it interesting.

Key words: *media education, interactive game, innovative method, use of pictures, sentence formation, use of multimedia tools in education.*

References

Mirziyoyev Sh.M. 2018. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga yo'llagan murojaatnomasi. Toshkent, O'zbekiston NMIU. 23 b.

Shayxislamov, N. 2020. Ona tili darslarida interfaol usullardan foydalanish. Prospects of Development of Science and Education, 1(2), 247.

Shayxislamov, N. (2020). Ona tili fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish. O'zbekistonda ilm-fan va ta'lim masalalari: muammo va yechimlar, (3), 71-73.

Shofqorov, A. M., Baykabilov, U. A., Bayzakov, J. A., & Shayxislamov, N. Z.O.G.L. 2020. TIL O'QITISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI. Science and Education, 1(Special Issue 3).

¹ Nilufar Odiljonova Abduvahob qizi – Master's student of Tashkent State University of Uzbek language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: nilufarodiljonova0404@gmail.com

ORCID ID: 0009-0002-7375-9141

For citation: Odiljonova, N. 2024. "Using media education in teaching Uzbek as foreign language". Uzbekistan: Language and culture. Issues of Applied philology. 2 (5): 76-82. DOI: 10.52773/tsuull.aphil.2024.2.5/VIRT4377

- Khodjaniyazov, E., Xudayarova, M. T., Yuldasheva, S. S., Buranova, S. M., & Kabulova, D. S. 2020. HISTORICAL BACKGROUND OF FOOD NAMES IN UZBEK DIALECT IN KARAKALPAKSTAN REGION. *Journal of Critical Reviews*, 7(18), 3564-3570.
- Khudayarova, M. T., & Khasanova, A. N. 2017. Ethnopedagogical views of Karakalpaks the most important source of family education and social adaptation of children. In *Pedagogy and psychology in the modern world: theoretical and practical research* (pp. 77-82).
- Ataxanovna, Y. G., Tajimuratovna, X. M., Menglibayevna, B. S., & Zaripbaevna, S. A. 2021. O'zbek tilini nofilologik auditoriyasida o'qitishning ayrim masalalari. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(5).
- Goiish L.V., Fayzullayeva D.M. 2012. Pedagogik texnologiyalami loyihalashtirisva rcjalashtirish: O'quv uslubiy qo'llanma. In *riovatsion ta'im texnologiyasi seriyasi*.- T.: "Iqtisodiyot".
- Usmonova Z. 2005. Adabiyot o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari. // *Til va adabiyot ta'limi*. 3-son. B.20-22.

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 29.03.2024-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.
Nashr b.t. 10,375.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №3.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.